

ԱՂՕԹՔԸ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ահա թէ ինչո՞ւ համար ժողովուրդները տխուր են երբ չունին եկեղեցի: Անոնք աղօթք կ'ուզեն նոյնիսկ այն ատեն երբ մոռցած են երկար ատենէ ի վեր անոր սրբազան տարազները: Անոնք կ'ուզեն զգալ անոր ծփալը իրենց շուրջ, օդին մէջ, իրենց օրօրոցներուն և զերեզմաններուն վրայ: Եկեղեցին բարի Աստուծոյն տունն է, բայց ան տունն է նաև ժողովուրդին, աւելի անհրաժեշտ՝ լքուած հոգիներուն, քան հիւանդանոցը՝ մարմիններու առողջութեան համար:

Անշուշտ սկեպտիկներ կը պնդեն թէ աղօթքը ոչ մէկ արձագանգ կ'արժնցնէ միւս աշխարհէն, և թէ ան կը կորսուի երկինքին սա յաւիտենական լուսութեան մէջ, որ դարձուած է կը սառնեցնէր Բասցալի հանճարը:

Բայց եթէ այսպէս էր, ինչո՞ւ համար մարդկութիւնը պիտի յամառէր հազարաւոր տարիներէ ի վեր, նետել իր յուսահատ կոչերը պարապութեան մէջ: Ան շատոնց պէտք է հրաժարած ըլլար իր աղօթքներէն: Յարգ պէտք է գոցած ըլլար, ոգեկան սնանկութեան պատճառաւ, իր եկեղեցիները, իր սինակոհները, իր մզկիթները և իր կոատուները: Եթէ ան կը շարունակէ անոնց մէջ ծնրադրել, այս անոր համար, որ փորձառութեամբ զգացած է թէ Աստուած խուլ է: Անթիւ ուխտապատկերները, որոնք կը զարդարեն սրբաբաններու պատերը, կը վկայեն երկինքի պատասխաններուն:

Գիտութիւնը մեղի կ'ըսէ թէ ոչ մէկ ոյժ կը կորսուի քնութեան մէջ, թէ ամէն թրթռացում կը մխրճուի անսահմանօրէն եթերին մէջ: Նոյնն է հոգիի երկնային թրթռացումին համար որ աղօթքն է: Ան կը ճամբորդէ անհունին մէջ և, հպելէ վերջ սրտի մը որ մեզ կը սիրէ, կը վերադառնայ մեզի օրհնութեամբ:

Պատասխանը երբեմն կ'ուշանայ, բայց յապաղած աղօթքները նուազ արդիւնաւորներն ու քաղցրերը չեն: Միշտ մեր ուզածը չէ որ կ'ըլլայ, բայց անոր բարիքը անպակաս է: Մարմնի առողջութեան փոխարէն, երբեմն հոգիի առողջութիւնն է: Փաղցր եւ քնքոյշ ձայն մը մեզի կը խօսի շատ ցած,

մեզ կը բարձրացնէ, կը մխրճարէ, կը հանդարտեցնէ մեր խռովքները և կը դնէ բաւասան մեր վերքերուն: Ան մեզի կ'ըսէ.

— Բարի և մաքուր եղէք, սիրեցէք զիրար. դուք եղբայրներ էք. կեանքը ողորմածութիւն է, սէ՛ր է:

* * *

Ահաւասիկ երկինքի պատասխան մը, որ շատ աւելի կ'արժէ ժամանակաւոր նըպաստներէն: Զանգուածի հոգին զայն կը հասկնայ առնուազն շփոթակի: Ահա թէ ինչո՞ւ համար բոլոր դարերու մէջ և բոլոր երկինքներու տակ, ի հեճուկս ամէն կարգի սկեպտիկութեան և ծաղրանքի, ժողովուրդը կը յամառի աղօթել, և թէ ինչու համար ալ աղօթքը անմահ է:

Եւ ահա ինչ որ կը ճշմարտէ բոլոր լաւատեսութիւնները, երբ ժողովուրդ մը կ'աղօթէ, ան կրնայ անցնիլ ցաւազին տաղանայներէն և դուրս գալ անոնցմէ ճակատը վեր: Ոռովքէն վերջ, վերագանելով խաղաղութիւնը: Ան կը գտնէ իր հաւատքին մէջ հոգեկան վերանորոգման և երիտասարդութեան ոյժ մը: Ահա թէ ինչո՞ւ մեր Ֆրանսան անմահ է: Ան ծնած է աղօթքով մը Թօլպեքի մէջ, և չի դադրի աղօթելէ իր պատմութեան մթին, ինչպէս լուսաւոր օրերուն. ու զպնելէ վերջ երբեմն անդունդի յատակին, ան կրկին կը խոյանայ և միշտ թևի հարուածով մը վերստին աստղերուն կը բարձրանայ:

Բայց աղօթքը անհրաժեշտօրէն կապուած է քարէ պատերու: Նոյնիսկ եթէ չգտնուէին այլեւս տաճարներ երկրի վրայ, մարդը պիտի չգողրէր ոգեկոչելէ զԱստուած: Պէտէվին կ'աղօթէ իր վրանին տակ անապատի հովին. ձկնորսը՝ իր նաւակին մէջ փոթորիկի ընթացքին. էսքիմացին՝ իր սահնակին մէջ ձիւնի հողմերուն տակ. վայրենին՝ իր խճիթին մէջ, ինչպէս Աթենացին՝ Ագրօպոլի վրայ: Յէթիշապաշաբ կ'աղօթէ Մեծ Ողիլին՝ պարելով թմրուկով լուսնի լոյսին տակ, և զեռ աւելին, հնդկը՝ ծննդային թախծալի հնչիւնովը, երբ մահուան թևը քսուելով կ'անցնի իր հոգիէն զայն խելէ առաջ իր մարմնէն:

Նախնի քրիստոնեաները տաճարներ չունէին. անոնք կ'աղօթէին հոգին տակ,

գեանադամբաններու մէջ: Մեր նախահայրերը յաճախ լսած են պատարազը մարագներու, քարանձաւներու կամ անտառներու եղբիւն: Մենք պիտի աղօթէինք ի հարկին բնութեան մեծ տաճարին մէջ, երկինքներու տառազարդ կամարներուն տակ: Չարեր ըսած են քրիստոնեաներուն:

— Օ՛, ձեր գեղեցիկ եկեղեցիները եւ ձեր զանգակատուները, մենք պիտի տապալենք զանոնք:

Եւ քրիստոնեաները պատասխանած են պղծոն բանաստեղծ Թէոօթր Պոթրէի հետ:

— Մենք պիտի աղօթենք անողերուն առջեւ. տապալեցէք զանոնք, եթէ կրնաք:

* * *

Մենք անջատաբար նկատի առինք համանուգն ու աղօթքը. բայց հոգիին այս երկու գեղեցիկ հնչիւնները զիրար կը կանչեն. ու կը տենչան իրարու ձուլուիլ: Բոլոր սիւքերէն, որոնք կը սարսուռացնեն Եւրոպան տաւիզը, զոր մեզմէ իւրաքանչիւրը իր մէջ ունի, ամենահզօրն է կրօնական յուզումը: Հոնկէ կը բխի երգին եւ աղօթքին այնքան բնական եւ այնքան բեղուն միութիւնը, այսինքն՝ որբազան երաժշտութիւնը:

Դաւիթ մեզի կ'ըսէ թէ երկինքը կը պատմէ Արարչին փառքը: Ինծի կը թուի թէ, եթէ ես Մօցարդ մը կամ Պէթովէն մը ըլլայի, պիտի փորձէի փոխ տալ երկրային ձայն մը այս երկնային մարմիններուն, եւ յօրինել ինչ որ պիտի կոչէի «Աստղերուն Աղօթքը»: Կը բաւէ արդարեւ, ամփոփուիլ քանի մը վայրկեան, իմանալու համար փառքի ուսման, զոր անոնք կը նետեն Յաւիտենութեան ոտքերուն, խայտալով միջոցին մէջ, եւ կրակէ մաղթանքները, զորս անոնք կը հատկտեն կապոյտն ի վեր: Հինքը կը կարծէին թէ կարելի էր իրենց կողմէ ինչպէս լուսաւոր նոյնպէս հնչաւոր ալիքները անոնց. եւ կրկերոն, Յունաստանի փրկիստփաներէն վերջ, մեզի կը խօսի երկնային գունդերու ներգաշնակութեան մասին:

* * *

Սակայն եւ այնպէս, բնութեան բոլոր այս ձայները ճերմակ ձայներ են եւ չունին

արտայայտութիւն, որովհետեւ չունին իմացականութիւն եւ սէր: Տաք ու խորունկ ձայնը, թրթռուն եւ համակրական ձայնը, ձայնը, որ կ'երթայ Աստուծոյ սրտին, այն ձայնն է որ կը բխի մարդու սրտէն: Այս ձայնն է զոր Աստուած կ'ուզէ լսել եւ զիւնէ զատորոշել բոլոր միւսներէն աշխարհներու համերգին մէջ: Մարդը, կ'ըսէ մեզի Սուրբ Դերիգոր, պարագլուխն է ստեղծագործութեան: Ան է որ կը վարէ տիեզերական օրհնութեան գասը:

Իր հոգին Միլկաթին մըն է ցանցընուած հազարաւոր կրակներով, որոնք իր ըղձանքներն են, իր սուրխութիւնները, իր վիշտերը, իր աղօթքները. երկինք մըն է ան լեցուն՝ կենդանի, սիրող, երգող աստղերով, որոնք կը պատմեն Աստուծոյ փառքը աւելի լաւ քան գեղեցիկ աստղերը կորսուած եթերի սառած անսահմանութեան մէջ:

Անշուշտ հոգին աղօթելու համար չունի երգելու բացարձակ պէտք մը: Մայր մը կ'աղօթէ լուսնի մէջ իր մեռնող զաւկին անարին: Ծամբող մը կ'աղօթէ առանց բառերու՝ ամայի եկեղեցոյ մը աստեղերին մէջ: Բայց ամբողջ մը հաւաքական հոգին պէտքը ունի ինքզինք լսելու, եւ արտայայտելու երգերով իր սրտի թուլէքները գէպի անհունը: Երեւակայեցէք որ երաժշտութիւնը արդիւնուած ըլլար մեր եկեղեցիներուն մէջ: Ոչ երգեհոնը ունենայինք, ոչ «Հաւատամք»ը (Credo), ոչ ալ «Տէր, գովեմք զքեզ»ը (Te Deum), ոչ «Ողորմա՛ն» (Miserere), ոչ սաղմոսները, ոչ միաժամ օրհներգները, որոնք օրօրած են մեր տղայութիւնը, այլ միայն թիւ պատարագներ, ընթերցուածները եւ միօրինակ աղօթքները: Վստահ եմ թէ ժողովրդական հոգին պիտի չհամակերպէր այս համբուսեան, եւ թէ սրբատեղին շուտով պարագ պիտի մնար:

Ահա ինչո՛ւ եկեղեցին, Ս. Գիրքէն վերջ, մեզի կ'ըսէ.

— Օհ, մի՛ արգիլէք երաժշտութիւնը — Non impediatis musicam:

Ան գիտէ թէ երգ մը երբեմն աւելի պերճախօս է քան քարոզ մը: Որքան անդամներ մարդիկ որ երկար առնեն ի վեր մոռցած էին եկեղեցիի ճամբան, իրենց տղայութեան մէկ հին օրհներգի մը ձայնէն, յանկարծ փոճկած են, ինչպէս աչ-

սորումը որ կը սարսառայ լսելով հեռաւոր հայրենիքին մէկ երկր:

Երաժշտութեան և աղօթքի միութիւնը այնքան սերտ է, որ հաստատ կը մնայ ամենաողբերգական պարագաներուն խիւ: Երբ պատերազմէն քանի մը տարիներ ատալ, Թիքանիքը, սառցակոյտէ մը ջախջախուած, նաւաբեկուեցաւ, հազարաւոր ճամբորդները, խոնուած վերնակամուրջին վրայ, տեսնելով հսկայ շողենաւին մխրճուիլը դանդաղօրէն ալիքներուն մէջ, և հասկնալով թէ ամէն ինչ կորսուած էր իրենց համար, սկսան երգել ամէնքը միասերտան անգլիական օրհներգը. *Nearer to Thee, My God!* (Աւելի մօտ քեզի, ով իմ Աստուած): Սըրտամոլիկ և վսեմ տեսարան. այսմարդերուն մէջէն շատեր, անկասկած, հեռացած էին Աստուծոյ կեանքի թոհուրհին մէջ. բայց, այս հանդիսաւոր պահուն, ուր արարածներու հրապոյրը խորտակուած էր անոնց համար, անոնք կը դառնային իրեն, իրմէ խնդրելով տեղ մը իր արքայութեան մէջ, շատ մօտիկը իր սրտին: *Nearer to Thee, My God!* Անոնք զայն կը խնդրէին իրմէ երգելով, և իրենց օրհներգը կը հնչէր աւելի բարձր քան գոգումը ալիքներուն, որոնք զիրենք ընկուղելու կուգային:

* * *

Եւ որովհետեւ երգին և աղօթքին միութիւնը այնքան բնական է, այդ պատճառաւ ան գոյութիւն ունեցած է միշտ, այնպէս որ բոլոր ժողովուրդներուն մօտ կրօնական երաժշտութիւնը ամենահինն է:

Որովհետեւ կը խորհրդանշէ այս միութիւնն ու հնութիւնը: Ան կը կանգնի առաստելին մշուշներուն մէջ, մարդկութեան օրրանին՝ զիւթելով իր քնարովը անտառին և քաղաքներուն գազանները: Բնութեան քուրմն է ինք որ կ'երգէ աստուածութիւնը և այնքան լաւ կը նոյնանայ որբազան երաժշտութեան հետ որ երբ քնարը կ'իյնայ իր մեռնող ձեռքերէն, Յոյները կը հաւատան զայն տեսնել երկինքին մէջ բարձրացած, ուր, փայլուն համաստեղութեան մը կերպարանքին տակ, ան կը շարունակէր երգել Ստեղծիչին փառքը:

Շուտով, Արեւելքի երկինքին տակ, երաժշտութիւնը հնչեց տաճարներուն եւ

նուիրական անտառներուն մէջ, ուր քուրմերը պսակուած դափնիով կը յառաջանան մրտենիներու անասականերու մէջէն կշռութաւոր փայլովը բարբարոս երաժշտական գործիներու, հետեւած ձերմակ թափօրովը մանկամարդ աղջիկներու, որոնք կը մատուցանեն իրենց աստուածուհիներուն աղանձներ և վարդեր:

Երազող եղիպտոսը կը կարծէ տեսնել իր աստուածային երեքութիւններուն նաւելը աստղերու արշիպիղագոսի մը վրայ և ան կ'երգէ զանոնք Թէփէի և Մէմփիսի մէջ՝ փեակներու (*sistre*), բամբակներու (*crostale*) եւ թմրկիկներու ձայներով:

Յունաստանը կը վերցնէ իր հին աէներու (*aède*) քնարը փառաբանելու համար իր աստուածները Դեզիփիսի, Տէլուսի, Էլիւսիսի մէջ և Սթէնքի Ագրոպոլիսին վրայ:

Նոր Որփէոս՝ Դաւիթը կ'ամօքէ իր տաւիղով Սաւուղի կատաղութիւնները, անոր ներդաշնակութիւններովը կ'ընկերակցի վրսեմ աղօթքին սաղմաններուն, մինչ Դատացիները կը հնչեցնեն իրենց արծաթէ փողերը երուսաղէմի տաճարին դաւթիւն մէջ:

Հեթանոսութեան և Խորայէլի ժառանգորդ՝ Եկեղեցին կը պատշաճեցնէ անոնց հին նուագները իր նոր օրհներգներուն: Այդ նուագներուն լուրջ, քրմական կշռութը, ինչպէս անոնց այնքան պարզ, հազիւ ծըփուն, բայց այնքան քաղցր ու այնքան մաքուր ու մեղամաղձոտ զիծը կը գտնենք այն քանի մը հին օրհներգներուն մէջ որ հասած են մեզի. *Préface*, *Pater*, *In xitu Israel*, Աւագ շարաթի *Exultet*, Հանգստեան կարգի *In Paradis*, *Te Deum*: Հլու Դաւիթի պատուիրանին, *Laudate Deum in tympano et choro, in chordis et organo*ին, Եկեղեցին իր երգերուն կ'ընկերացնէ զանազան երաժշտական գործիներ, բայց առաջին երեք դարերու ընթացքին, ան կը մեղմէ անոնց հնչիւնը զետեաղամբաններուն մէջ, ան ձայնարգիլ կը դնէ անոնց, կ'երգէ մեղմ ու մեղմագոյն՝ հալածողներուն ահաւոր ուշադրութիւնը արթնցնելու վախով: Բայց երբ ան կը վերստանայ իր ազատութիւնը Կոստանդինի օրով, ան կը հնչեցնէ իր յաղթական հաւատքը իր պաղիլիքներուն մէջ:

Դ. դարուն կայ Ամբրոսեան երաժշտութիւնը զոր Ս. Օգոստինոս էջը կրնար լսել առանց լալու, Միլանի մայր եկեղե-

ցիւն մէջ, և որուն վրայ Ս. Յերոնիմոս կը հիւանար իր ժամանակին, կլինեալուն և մարգերուն փոխասացական երգին մէջ:

Զ. դարուն կայ Գրիգորեան երգը, որուն կանոնագիրն է Ս. Գրիգոր պապը: Շնորհիւ իր մեծափառ ձայնիւնէջին և լուրջ ու հանգիստոր կշռոյթին, ան եղած է դասական և պաշտօնական երգը եկեղեցիին, արքայական երգը որ կը տանի ամբոխին հոգին ու երազները իր ընդարձակ թեւերուն վրայ մինչև Աստուծոյ դահը և որ կը փոխարինուի լոկ յաւիտենութեան երգերովը:

Բայց սրբազան երաժշտութիւնը չի ստոր Գրիգորեան կաղապարին մէջ: Ան կ'առնէ աւելի ազատ, աւելի կայտառ, աւելի երանգաւոր դարձուածքներ Միջին դարուն արարողութիւններուն մէջ:

* * *

Մինչև հիմա, շնորհիւ Պորտի, Վէնսան Տէնտրի եւ Բէրրուքի գալստցին, մենք կը ճանչնայինք Ժ. և ԺԶ. դարու երաժշտութիւնը, բայց ԺԲ. ԺԳ. և ԺԷ. դարերունը, գրուած մեզի համար դժուար լուծելի նշաններով, գրեթէ անծանօթ կը մնար մեզի: Պ. Ժազ Շէլլի իր աշխատանքներով և իր պէնէտիքիէնի գիտութեամբ մեզ յայտարարած է զայն: Դուք պիտի տեսնէք, քիչ յետոյ, թէ ինչպէս իր մոգական դաւադանը կըցած է զայն բլբլեղացնել և շնորհիւ Տիկին Լինա Ֆոքի, ՊՊ. Իվ Թրնարի, Ժազ Շէլլիի և Նոթր-Տամի Սալէթին աջակցութեանց, զայն իր արժէքին մէջ վերահաստատուի:

Դուք պիտի դատէք Լէօնինի Deum timeով թէ ի՞նչ ժուժկալ ու մերկ գեղեցկութեան զիտցած է հասնիլ, ԺԲ. դարուն, Բարիզի Նոթր-Տամ եկեղեցիին այս վարպետը, ժամանակակից ուսման արուեստին, որուն խաղաղ լրջութիւնը ունի:

Դուք պիտի լսէք Ի Նոթր-Տամ Լէօնինի յաջորդ ԺԳ. դարու հանձարեղ վարպետ Մեծն Բէրթիլինի Diffusa estով, ծիսական եղանակ մը, բանուած՝ արտայայտիչ ձայնաւորումներով, հրճուական վերնախաղերու խենթ փոթորիւմ մը, հնչականութիւններու խօլապտոյտ մեծ մրրիկ մը, որ կը վերջանայ երկքովի փողերու յաղթական երգով:

Ուրիշ կտորներ ԺԳ. ԺԶ. ԺԷ. և ԺԸ. դարերէն ձեզ պիտի ցոյց տան վերելքը արուեստի մը որ չէ դադարած կատարելագործուելէ մինչև Փալէսթրինա, սպասելով Պափի, Պէրլիոզի և Սէզար Ֆրանքի:

ԺԷ. դարուն, Ֆայտը Կամպրէի կանոնիկոսն է որ ի պատուի կը դնէ բազմեղանակային (contre-point) և առանց ընկերակցութեան բազմաձայն երգը:

ԺԷ. և ԺԸ. դարերու վրայ հեծնող, Ժօսքէն տէ Փրէ, որուն O Domine Jesu Christe-ն դուք պիտի լսէք, A Capella երաժշտութեան վերջնական կազմակերպիչն է նախակարպետը և հայրը այն մեծ դպրոցին, որուն փառքերը պիտի ըլլան Փալէսթրինա Խալլիոյ մէջ, Օրլանտո տը Լէսուս Ֆրանսայի և Պիլիպպայի մէջ, և Լիլիքսթրիա Սպանիոյ մէջ:

Զուարթ Նոթ մը ձեզի պիտի ընծայուի ԺԳ. դարու Trois Rondeaux-ի մէջ, զոր կ'երգէին, կ'ըսեն, պարելով եկեղեցիներու դպրիկին կամ դասին մէջ, դասերգուները, գայլները, և — Աստուծոյ թողութիւն տայ իրենց — լուրջ կանոնիկոսներն անգամ:

* * *

Մեր օրերուն, Սուրբ Գրիգորի հոգին կը սաւառնի միշտ մեր սրբաբաններու երգեհոներուն վրայ: Իր երաժշտութիւնը ստացած է նոր կանոններ, լայն ոգիով մը տոգորուն, ու պատշաճեցուած մեր ժամանակին, Պիոս Ժ. ի Motu Proprios կոնգրակով 1903ին: Այս պապը կ'ըսէր Դամիլ Պէլլէին. «Ես կ'ուզեմ որ իմ ժողովուրդս աղօթէ գեղեցկութեան վրայ»:

Գեղեցկութիւն է, զոր մենք կը պահանջենք մեր եկեղեցական երգերէն, և զոր մենք հոն կը գտնենք, երբ անոնք հաւատարիմ են այն ոգիին որ զանոնք ստեղծած է:

Գերմանացի բանաստեղծ Շիլլէր զայն հաստատած է: «Այն եկեղեցին, որ գիտնաւ, զրած է ան, խոյս կուտայ ամէն բանէ որ կը հրապուրէ զգայարանքները... բայց, առաջին անգամ որ ես կաթօլիկ եկեղեցի մը մտայ, և երկնային երաժշտութիւնը իջաւ վերնատունէն, երբ սուրբերու պատկերները ժայթքեցին պատերէն և կամարներէն, ու երբ բոլորը, ինչ որ կար, մեծ և օգուտ

ԻՆՉՈՒԼԻ ԼՈՒՈՒ ԵՍ ԽԱՉ

(ԽԱՉՎԵՐԱՅԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹՈՒԻ)

Ինչո՞ւ լուռ ես խաչ. ուր որ քեզի կը հանդիպիմ տխուր և սպաւոր ես. ու չեմ խօսիր. դուն որ դարեր շարունակ ներշնչեցիր, լուսաւորեցիր, մխթարեցիր, առաջնորդեցիր մարդը, և անոր ապաւէնը եղար, լուռ ես այսօր և տխուր: Երբ դուն գեռ կը խօսէիր մարդկութեան, հազարաւորներ քեզմէ ներշնչուած ու մխթարուած՝ քեզ իրենց տաք արցունքներով կը լուսային: Այսօր դուն ես լացողը կարծես, խաչ փըրկարար:

Այսօր, ինչպէս երէկ, դուն կը կանգնիս մեր եկեղեցիներուն ու խորաններուն վրայ. կաս տակաւին մեր դպրոցներուն ու տուններուն մէջ և մեզմէ շատերը քեզ ունին իրենց կուրծքերուն վրայ, բայց ամէն տեղ լուռ ես դուն:

Սուրբ Աւետարաններուն վրայ ուր քեզ կը համբուրենք, հոն դարձեալ լուռ ես ու չե՛մ խօսիր մեզի, խաչ պատուական:

տափառ երեցաւ և կենդանացաւ իմ աչքերուն, ես յափշտակուեցայ և կարծեցի երկինքի մէջ ըլլալ:»

Երկինքին մէջ կ'երգե՞ն ուրեմն: Այո, կը պատասխանէ մեզի Յայտնութեան զիրքը: Եւ ան մեր առջեւն կ'անցնէ, Արքայու թեան ծառուղիներու մէջ, «իրենց կիթառներու վրայ կիթառողներու» դասեր: Այո՛, կ'ըսէ Սուրբ Սէտիլ՝ սրբազան Երաժշտութեան պաշտպան սրբուհին, և ես կը հաւատամ որ եթէ չերգէին երկինքի մէջ, ան խոյս պիտի տար անկէ, ժամանակ առ ժամանակ, գալ լսելու համար Գօնֆէրանտիայի համերգները: Բայց մենք այդ պաւերը պիտի չունենանք, և Պ. Շէլլի պիտի չնեղանայ ինձի, եթէ ես իրեն ըսեմ որ Արքայութեան դպրաց դասը (psalette) կ'երգէ գեռ ևս աւելի գեղեցիկ քան Նօթր-Տամի գեղեցիկ դպրաց դասը:

Թարգմ.

CHANOINE COUBÉ

Կ. ՍՐԿ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Ինչո՞ւ լուռ ես այսպէս. անո՞ր համար արդեօք որ փոխան սիրոյ և զոհաբերութեան հոգիին որ ուղեցիր ներշնչել մեզի, մենք լեցուած ենք այսօր ատելութեամբ իրարու հանդէպ. տխու՞ր ես ի տես մարդկային թշուառութեան: Ան օրեր կ'ապրինք, ու դուն լուռ ես:

Երբ դուն կը խօսէիր կեանքը տարբեր էր բոլորովին: Անուշ էր աշխարհը՝ անուշ քու խօսքովդ մխթարուած:

Չես խօսիր այսօր, ու մենք անդունդէ անդունդ կը զրուովնք արիւնոտ մարմիններով ու հոգիներով. փակէ վիճը մեր առջև, խաչ. խօսէ մեզի, ինչպէս խօսեցար դարերով մեր նախահայրերուն: Առաջնորդէ մեզ, ինչպէս առաջնորդեցիր զանոնք, խաղաղեցնելով փոթորիկը որ կը սպառնայ մեր կեանքին նաւը խորտակելու:

Բայց չես խօսիր... արդեօք մեզ չե՞ն լսեր, խաչ. մեր աղաղակները մինչև երկինք հասան. ահա ելի է փոթորիկը մեր շուրջ, մենք քեզի կը նայինք խաչ, փըրկութեան համար:

Չես պատասխաներ. չես խօսիր մեզի, թերեւս պիտի լուռ ես որքան ժամանակ որ մենէ շատերուն համար զարդ մըն ես միայն մեր եկեղեցիներէն դուրս ու ներս, մեր տուններուն և դպրոցներուն մէջ և Աւետարաններուն վրայ. մեր համբոյրներուն՝ որոնք զուրկ են սիրոյ ամէն ջերմութենէ... պիտի լուռ ցորչափ անունով միայն քրիստոնեայ ենք, ու ցորչափ քեզ կը կրենք մեր կուրծքերուն վրայ, բայց տեղ չունիս մեր սրտերէն ներս. պիտի լուռ թերեւս մինչև որ մենք սորվինք քեզի խօսիլ ու մանաւանդ կարող ըլլանք քեզ իմանալ:

Բայց մենք պիտի զգաստանանք, խաչ, ու դուն այն ատեն մեզ պիտի չձգես թշուառութեան մէջ, մեր վիշտերուն հետ առանձին. պիտի խօսիս մեզի ու մենք պիտի լսենք քեզ:

Երուսաղեմ

Կ. ՄԻՀՐԱՆԵԱՆ

